

„ТІТАНИК”: СТО РОКІВ НА ДНІ

Додонов Р.О.
доктор філософських наук,
професор Донецького національного
технічного університету

Сто років тому, в ніч з 14 на 15 квітня 1912 року відбулась перша з низки надзвичайних корабельних катастроф ХХ століття: внаслідок зіткнення з айсбергом у Північній Атлантиці затонував лайнер „Тітанік”. Загибло 1500 осіб. Стаття присвячена опису пошукових експедицій Дж. Грімма, Ж.-Л. Мішеля, Р. Балларда, Дж. Туллока, П.-А. Наркоме, А.М. Сагалевича.

Ключові слова: „Тітанік”, Джек Гримм, Роберт Баллард.

Недовга історія цього судна увійшла в масову свідомість як символ надмірної амбітності, самовпевненості людства, що кинуло зухвалий виклик Океану, але вимушено було визнати власну поразку. Якщо причинами переважної кількості морських катастроф у ХХ столітті були загибель кораблів від бойових дій або від зіткнень один з одним, то „Тітанік” став одним з небагатьох суден, яке в епоху зростаючої могутності техніки затонуло від дії природних сил (зіткнення з айсбергом).

Першому і останньому плаванню „Тітаніка” присвячені десятки книг, сотні статей, тисячі публікацій на всіх мовах планети. Про нього писали М.Айбулатов [1], Р.Баллард [2, 3], С.Белкін [4], Р.Гардінер [5], М.Губачек [6], О.Каре [7], Д.Конрад [8], А.Крилов [9], Р.Ловягін [10], У.Лорд [11], Л.Скрягін [12] та інші. Окрім однойменного камеронівського блокбастера, перетворившого страшну трагедію на романтичну історію, „Тітанік” став героєм багатьох художніх та науково-популярних кінострічок.

Фіналом сюжету більшості з цих творів є ніч з 14 на 15 квітня 1912 року, коли крижані хвилі Атлантики зімкнулися над плавучим палацом, як називали цей розкішний океанський лайнер.

Остов мертвого судна покоїться десь на південь від о.Ньюфаундленд. І ті, хто врятувався після цієї катастрофи, і ті, хто втратив в ній своїх родичів та близьких, не могли забути трагедії і час від часу нагадували про неї людству. Як зазначає М.Губачек, одразу після катастрофи сім'ї мільйонерів – Астори, Гуггенгейми і Уайднери – обговорювали питання підйому “Тітаніка” з американською фірмою “Меррітт енд Чепмен”, що спеціалізувалася на

підводних рятувальних роботах. Вони хотіли знайти тіла своїх загиблих родичів і належним чином їх поховати. Обговорювався навіть план скинути на морське дно заряди динаміту в надії, що від вибухів на поверхню піднімуться деякі тіла. Але і від цього, врешті-решт, відмовилися.

У першій половині ХХ століття, не зважаючи на величезні фінансові можливості зацікавлених у підйомі „Тітанік” осіб, ще не існувало технологій, які б дозволили повернути судно з океанського полону. Цей технологічний вакуум намагалися заповнити авантюрами і відверто фантастичними проектами на кшталт суцільного заповнення корпусу кульками від пінг-понгу або прикріплення до нього балонів з гелієм. Згодом було з’ясовано, що людству невідомі навіть точні координати загиблого „Тітаніка”.

Перша серйозна спроба знайти його залишки належала американському мільйонеру Джеку Грімму, який раніше намагався відшукати Ноев ковчег, іхтіозавра в озері Лох-Несс, сніжну людину, тобто у будь-який спосіб „увійти в історію”. У 1980 році Грімм організував експедицію в Атлантику. Стартовою позицією стала точка N 41°46’ і W 50°14’. Саме ці координати передав, благаючи про допомогу, радист „Тітаніка”. Але ані у цій точці, ані на схід від неї, як вважали найняті техаським нафтовим магнатом експерти, судно знайдено не було. Джек Грімм ще двічі виводив своє пошукове судно в океан – результат був нульовий. Єдине, у чому всі переконалися, що знайти „Тітанік” буде зовсім не просто.

Тому, приступаючи до власного пошуку легендарного wreck-a, американський морський геолог Роберт Дуейн Баллард почав з вивчення письмових джерел і свідчень очевидців. У той час доктор Баллард працював керівником лабораторії глибоководних досліджень Вудс-Холського океанографічного інституту штату Массачусетс. У його розпорядженні були найновітніші досягнення підводної техніки того часу, зокрема, трьохмісна мінісубмарина „Елвін”, яка занурювалася на глибину до 2 км, буксирує пристрій ANGUS (Acoustically Navigated Geological Underwater Survey), телекамери якого проводили зйомку морського дна. Вже в 1973 році Р.Баллард спробував знайти останки „Тітаніка”. У 1977 році він відправився в свою першу самотійну експедицію, яка, проте, не увінчалася успіхом.

Постійно вдосконалюючи технічні можливості, Баллард займався розробкою автоматичного підводного човна „Арго” з 5 відеокамерами і 2 гідроакустичними системами на борту та робота „Джейсон”, поєднаного з базовим судном кабелем. „Арго” дозволяв проводити загальну підводну розвідку, „Джейсон” – робити більш детальний огляд. Фінансував проект ВМФ США, тому в 1982 році Баллард звернувся з проханням до військово-морського командування надати „Арго” для пошуку „Тітаніка”.

Військові не були зацікавлені у тому, щоб витратити бюджетні кошти на пошуки старого лайнера. Натомість їм було потрібно визначити причини

зникнення у 60-х роках декількох атомних субмарин. Тому флот погодився фінансувати Р.Балларда, сподіваючись, що його технології сприятимуть вирішенню їх власних завдань. Баллард був прийнятий на тимчасову службу в підрозділ військово-морських сил США, де відповідав за пошуки і дослідження уламків загиблих субмарин.

Будівництво „Арго” було завершено влітку 1985 року, і військово-морське відомство дозволило провести його тритижневі випробування. Баллард навмисно обрав місцем випробування район загибелі „Тітаніка”. Програма експедиції складалась з двох частин. На першому етапі партнер Р.Балларда Жан-Луї Мішель з Французького океанографічного інституту „Іфрімер” на дослідницькому судні „Сюруа” (Le Suroot) повинен був оглянути велику ділянку морського дна за допомогою гідроакустичної системи SAR; на другому етапі сам Р.Баллард на судні „Норр” (R/V Knorr) проводить візуальну перевірку об'єктів, які виявить SAR, за допомогою „Арго”.

Звісно, і Роберт Баллард, і Жан-Луї Мішель мріяли про знахідку „Тітаніка”, вважаючи, що відкриття wгеск-а всесвітньо відомого лайнера поставить переконливу крапку у випробуванні підводних приладів. Вони зібрали безліч даних про ймовірне місце катастрофи, позначили район первинних пошуків площею в 101 квадратну милю, а у разі невдачі вирішили оглянути додатково ще 150 квадратних миль. 5 липня 1985 року „Сюруа” прибув в позначений район і почав обстеження морського дна. Доктор Баллард приєднався до французів 22 липня. Протягом місяця „Сюруа” обстежив 70 % площі визначеного району пошуків, після чого французьке судно відізнали. Результати пошуків для Жан-Луї Мішеля і його товаришів стало великим розчаруванням. Проте, як сказав Р.Баллард, переходячи на борт „Норра”, було хоча б відомо, де „Тітаніка” не має.

Останніми роками, коли було знято гриф „Таємно” з багатьох документів часів холодної війни, стало відомо, що американці шукали насамперед не „Тітанік”, а свої підводні човни „Трешер” і „Скорпіон”. Між вченими і військовими існувала джентльменська домовленість: перші допомагали останнім знайти підводні човни і обстежити навколо них рівень радіації, а ті дозволяли вченим використати обладнання для пошуків „Тітаніка”.

Сталося так, що американцям вдалося реалізувати всі три завдання. Спочатку були знайдені уламки підводного човна „Трешер” (USS Thresher). Він вибухнув на великій глибині в квітні 1963 року під час тестування після ремонту. На борту знаходилося 129 членів екіпажа. Вибух був викликаний проривом однієї з магістралей високого тиску, яка входила до системи охолодження реактора. Це привело до вибуху самого реактора. Перед очима дослідників з'явилися лише тисячі розсіяних уламків, „ніби субмарину пропустили через м'ясорубку”. Ці уламки залишали на дні довгий слід, що було для дослідників краще, ніж у випадку, коли корпус зберігався цілим. Баллард

знав, що при зануренні і розломі на частини у „Тітаніка” вибухнули парові казани. Враховуючи це, він сподівався, що „Тітанік” також залишить після себе більш помітний на дні слід сміття.

Незабаром було виявлено і другу ціль – „Скорпіон” (USS Scorpion). Ця субмарина з 99 членами екіпажа зникла у 1968 році. Ходили чутки, що вона була затоплена радянськими моряками. Проте аналіз, проведений після виявлення судна, показав, що субмарина, подібно до російського „Курска”, затонула внаслідок несподіваного вибуху власної торпеди.

„Я не міг нікому розказати про це, – признався Р.Баллард, – я відчував шалений тиск. Це була таємна місія. Але все ж таки це була рівноправна операція – використовувати новітнє пошукове обладнання спочатку для виявлення підводних човнів, а потім, у разі успіху, – і «Тітаніка»”. Знайшовши підводні човни, вчені були усунені від подальших робіт з ними: „Ми просто надавали знайдені дані експертам. Але вони нічого нам не говорили про результати свого аналізу, і наша задача полягала тільки в зборі інформації. Тільки зараз, коли ці дані розсекречені, я можу говорити про це”.

Виконавши завдання військових, вчені отримали „Норр” з „Арго” і апаратом ANGUS для пошуків „Тітаніка” на 12 діб. Окрім Р.Балларда, який керував операцією, на борту знаходились також Жан-Луї Мішель і два співробітника „Іфрімера”. 25 серпня „Арго” був занурений в морські глибини. Буксирування глибоководного апарату йшло важко і вимагало від штурманів і експедиційної групи особливої точності: трохи збільшиш швидкість буксирування, і апарат підіймається вгору, трохи уповільниш – і апарат заривається в ґрунт. Майже тиждень безрезультатних сканувань дна не надавав дослідникам оптимізму. До того ж, почала псуватися погода. Працювали без перерв вдень і вночі. Перед монитором невідступно чергували сім фахівців, що стежили за зображенням морського дна.

Сюжет знахідки „Тітаніка” є досить відомим завдяки чисельним публікаціям спогадів учасників експедиції. Відбулось це так.

Близько півночі на 1 вересня 1985 року оператор Стью Харріс, який серед іншого чергував перед екраном локатора, помітив нерівності на гладкому дні океану, подібні до кратерів від ударів дрібних метеоритів. В нуль годин 48 хвилин на моніторі були зафіксовані перші уламки. Проте ніхто з присутніх не наважувався відразу розбудити шефа, бо не були впевнені, що це „Тітанік”. Лише коли з'явився силует циліндра з трьома круглими отворами в одній із стінок, послали за Баллардом. Змучений попередніми невдачами, той ще не спав і, дізнавшись про знахідку, миттєво прибіг до монітора. Він наказав порівняти зображення з екрана із фото котлів „Тітаніка”. І коли виявилася повна тотожність, на судні вже ніхто не спав. Команда була занадто збуджена передчуттям близького відкриття. „В приміщенні, де стояв телемонітор, було не продихнути, туди набивалися всі нові і нові люди. Годинник показував 2

години ночі – приблизно в цей час „Тітанік” пішов на дно. І раптово галасливе торжество і тріумфування стихло: адже експедиція знаходилася на місці трагедії, над могилою величезного пароплава і півтори тисячі людей. Так само, як і в ту фатальну ніч, море було тихим і в нічному небі сліпуче горіли зірки. 10 хвилин пройшло в повній безмовності, поки Баллард не сказав: «А зараз, друзі, за роботу» [4].

Наступного дня було знайдено корпус „Тітаніка”. Як і сподівалися, на нього вийшли по слідам розсіяних на величезній площі уламків.

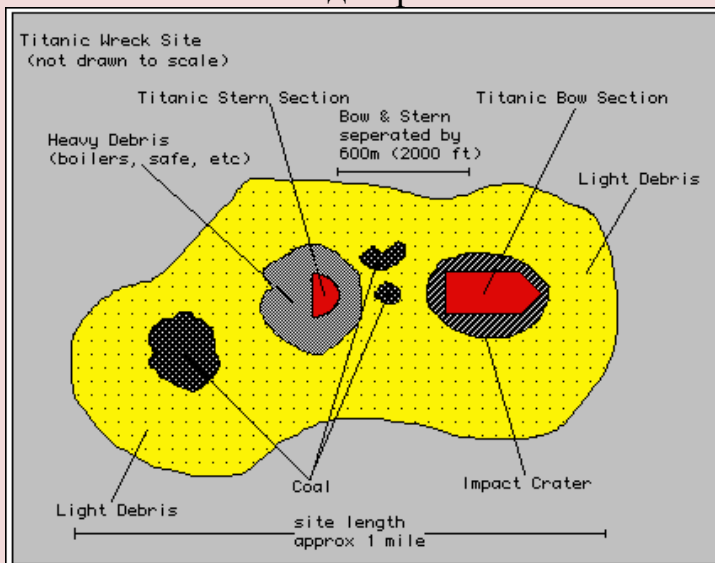

Схема локалізації залишків „Тітаніка” на дні (наведено по: <http://www.oocities.org/>)

Команда Балларда оглянула судно, оцінила стан корпусу. Він стояв на рівному кілі. Великою несподіванкою з'явилася відсутність корми лайнера. Було остаточно підтверджено, що при зануренні він розламався на дві частини. Корму знайшли пізніше у 650 метрах від носової частини. По морському дну була розкидана неймовірна кількість предметів: частини надбудов, шматки обшивки, вугілля, уламки обладнання кают, посуд, пляшки вина, деталі машин...

Останні дні, що залишилися до кінця експедиції, на „Норрі” практично ніхто не відпочивав. Ризикуючи втратити під час шторму дорогу техніку, Баллард наказав опустити підводний апарат на глибину 3900 м. Було зроблено тисячі фото лайнера.

Новина про сенсаційну знахідку миттєво облетіла світ. Коли 9 вересня „Норр” повернувся до Вудс-Холу, його екіпаж вітали так, як у нас зустрічали перших космонавтів. Над дослідницьким судном літали вертольоти і приватні літаки, навколо кишіли сотні яхт і катерів, в порту чекали журналісти найвідоміших газет.

Наступного року Баллард на судні „Атлантіс II” повернувся до місця загибелі лайнера. Цього разу у його розпорядженні були трьохмісцева мінісубмарина „Елвін”, яка занурювалась до 4 км, і робот „Джейсон юніор”. Фінансував експедицію знов військово-морський флот, вимагаючи від науковців випробувати „Джейсон юніор”. Цікаво, що робот вагою 152 базувався на мінісубмарину, об'єднаний з нею 70-м кабелем.

13 липня 1986 року Р.Баллард з двома співробітниками – Ральфом Холлісом і Дадлі Фостером – увійшли до кабіни „Елвіна”. Кран підняв з палуби „Атлантіса” мінісубмарину, поклав її на воду. Почався перший спуск людини

до останків „Тітаніка”. Він тримав дві з половиною години. Досягнувши дна, Баллард зміг оглянути корпус протягом всього двох хвилин. Справа в тому, що в акумуляторах відбулося коротке замкнення, і прийшлося терміново спливати.

Носова частина „Тітаніка”

Ілюстрація К.Маршала до книги Р.Балларда (<http://www.oocities.org/>)

14 липня занурення повторили. На цей раз огляд тривав майже три години. Але при підйомі „Елвіна” робот „Джейсон юніор” випав зі штатного місця і повис на кабелі. Хвилі не дозволили водолазам повернути його, прийшлося підіймати „Елвіна” і робот окремо, обрубавши кабель.

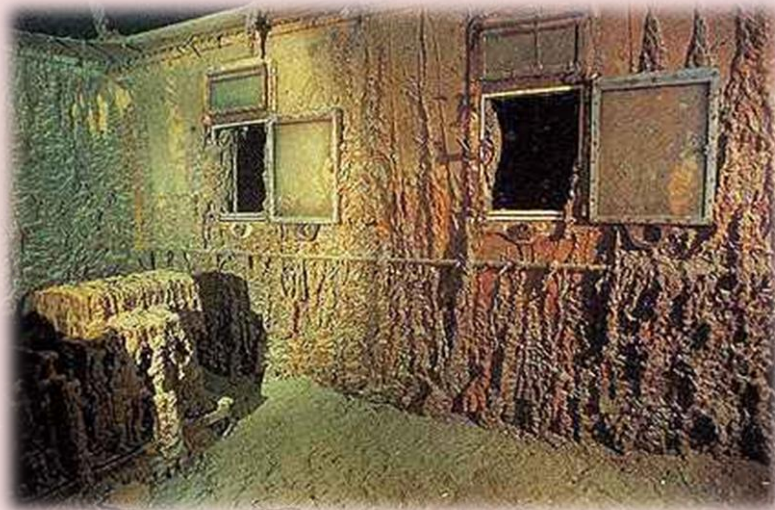
Нашарування на леєрах (Фото з <http://olbuz.ucoz.ru>)

Наступні спуски загальним числом 11 дозволили детально відтворити положення лайнера на дні. Носова частина корпусу на двадцять метрів занесена придонним мулом. Лівий якір знаходиться в двох метрах від дна, а правий лежить на лівому.

Якір у клюзі (Фото з <http://olbuz.ucoz.ru>)

Судно знаходиться у досить поганому стані. Його борти покриті іржею, що утворила величезні нарости. Як з'ясували пізніше, це була робота маловідомих бактерій, для яких метал є джерелом живлення. Значно постраждали й дерев'яні частини, зокрема, дошки палуби, збереглися лише поодинокі деталі з дуба.

Офіцерські каюти на шлюпочній палубі (Фото з <http://www.oocities.org>)

За допомогою „Джейсона юніора” вдалося оглянути каюти. Від колишньої розкоші внутрішніх приміщень не залишилося і сліду: все знищено тиском, молюсками, морськими мікроорганізмами. Прекрасного скляного купала, який був прикрасою інтер'єру лайнера, вже не було, так само як і відомих парадних сходів, не було і знаменитого годинника на стіні. Збереглася лише одна з люстр, що висіла на декількох дротах.

Кришталева люстра
(Фото з http://eo.wikipedia.org/wiki/RMS_Titanic)

Під час одного із занурень мінісубмарина обстежила кормову частину „Тітанік”. Вона так само як і ніс була занурена у придонні нашарування. Виступало лише п'ять метрів борту гігантської корми, більша її частина і три гвинти були засипані піском та мулом.

Гвинт „Тітаніка”
(Фото з <http://www.oocities.org>)

Ділянка дна між носом і кормою була буквально усіяна тисячами артефактів, починаючи від шматків вугілля і закінчуючи залізними лавками, що стояли на палубі. Тут були блюдця, чашки, сковорідки, срібні підноси, пляшки вина, черевики, нічні горщики, обігрівачі кают, ванни, чемодани, пом'ята, але

все ще виблискуюча срібна ваза, мідна каструля тощо. Як зазначає С.І.Белкін, всіх членів маленького екіпажа „Елвіна” дуже хвилювало, чи не знайдуть вони скелети людей, але їх не було. „Сильне враження справила лежача на ґрунті фарфорова голова ляльки без волосся, без тулуба. Чи врятувалася дівчинка – господарка ляльки або пішла на дно, у відчаї притискуючи її до груді?... Багато хвилювань відчули дослідники, побачивши декілька пар взуття. Ліві і праві черевики і туфлі точно відповідали один одному, і створилося враження, що вони були на ногах людей, які потонули. Тіла були знищені, з'їдені мешканцями моря, зруйновані соленою водою, а взуття – це єдине, що від них залишилося.

Серед уламків на дні (Фото з <http://eo.wikipedia.org>)

Несподівано за склом ілюмінатора виявився сейф, що лежить дверцями догори. Сліпуче блищали бронзові рукоятка і диск для набору шифру. За допомогою механічної руки повернули рукоятку сейфа. Вона на диво легко піддалася, але дверці не розкрилися – мабуть, сильно проржавіли. Потім, розглядаючи фотознімки сейфа, з'ясувалося, що дно його наскрізь проржавіло, так що навряд чи можна було розраховувати, що в сейфі щось збереглося. Згідно свідченням одного із стюардів, він бачив, як декілька членів екіпажа до занурення судна у воду спустошили сейф, після чого закрили дверці, але більшість тих, хто вижив, вважає, що це наклеп, що атмосфера на лайнері не допускала будь-якого прояву мародерства” [4].

Останній спуск „Елвіна” відбувся 24 липня. На носовій частині „Тітаніка” була встановлена металева плита із зверненням членів Нью-Йоркського клубу винахідників до всіх, хто в майбутньому теж дістанеться до „Тітаніка” з проханням „залишити його у спокої”. На цьому експедиція закінчила свою роботу.

Дослідження Балларда внесли ясність у питання, що турбувало багатьох: чи є надія на підйом „Тітаніка”? Подальша експертиза дійшла остаточного висновку: будь-які спроби підняти лайнер на поверхню приведуть до повної руйнації корпусу.

Члени експедиції поділяли думку свого шефа, що після такого ретельного огляду все, що тільки могло цікавити публіку, стало відомим. Тому не має

потреби у подальших відвідуваннях місця трагедії. Сам Р.Баллард вважав залишки „Тітаніка” братською могилою та відкидав пропозиції прихопити „щось” зі дна як „сувенір”. Такі дії команда Балларда розцінювала як цинізм стосовно до пам’яті загиблих. Навіть коли під час підводної розвідки за апарат випадково зачепив шматочок троса, після підйому на поверхню Баллард повернув його океану. Він намагався залишити в таємниці координати місцеположення судна, що б ніхто не зміг поганити це місце, яке він вважав кладовищем.

Проте досить швидко виявилось, що далеко не всі шанують мертвих. Колишні французькі колеги з інституту „Іфрімер” організували власну експедицію на „Тітанік”. Вони були обурені вартістю підводних фото лайнера, яку назвав Р.Баллард в якості гонорару за свої зусилля. До того ж знайшлося чимало бажаючих придбати реліквії з всесвітньо відомого wreck-а. У 1987 році відбулася перша з декількох експедицій „Іфрімера”, профінансована бізнесменами Швейцарії і США. Мета її була виключно комерційна: підняти якнайбільше артефактів на продаж. За 32 занурення мінісубмаріни на експедиційне судно „Сюруа” були підняті сотні предметів. Деякі з них склали колекції музеїв, але переважна більшість продана з аукціонів.

„Французи, – зазначає М.Губачек, – не були такі сентиментальні, як доктор Баллард. Вони підняли з дна моря майже дев’яцот предметів, у тому числі один з сейфів „Тітаніка”. На адресу французів пролунала різка критика, деякі американські й англійські газети, не коливаючись, назвали їх „гробокопачами”. Дії французької експедиції засудили і пасажири „Тітаніка”, яких в середині 1987 року у всьому світі було двадцять п’ять осіб. Всі вони одноставно висловилися за те, щоб місце останнього упокоєння 1513 чоловік назавжди залишилося пам’ятником великої морської катастрофи” [6].

З французами об’єднався колишній торговець автомобілями, мільйонер з Коннектикуту Джордж Туллок. Починаючи з 1987 року спритний американець декілька разів фінансував експедиції в Атлантику. Відомо, що одна з них обійшлась у 20 млн. доларів. В результаті з „Тітаніка” на поверхню було піднято понад 5 тисяч реліквій. Дж. Туллок заснував фірму „РМС Тітанік Інкорпорейтед”, яка за рішенням суду США отримала ексклюзивне право на продаж музеям артефактів з загиблого лайнера. Європейські правники не погодились з цим рішенням, оскільки „Тітанік” лежить у нейтральних водах, і на нього не розповсюджується американська юрисдикція. До того ж, всупереч умовам ліцензії „РМС Тітанік Інкорпорейтед” вів торгівлю реліквіями не лише з музеями, але і з приватними колекціонерами. У газетах навіть з’явилися оголошення про те, що всі бажаючі мають можливість придбати шматочок вугілля з „Тітаніка” (25 доларів плюс 4 долари 95 центів доставка). Вугілля продається в музейній упаковці з плексигласу з бронзовою табличкою, що

пояснює походження цього вугілля. Сувенір супроводжується сертифікатом, що засвідчує автентичність предмету [4].

Коли у травні 1997 року в американському Мемфісе була організована виставка реліквій з „Тітаніка”, із засудженням заходу виступив Інтернаціональний конгрес морських музеїв, до складу якого входить 300 установ з 50 країн світу. Музейники були обурені, що з артефактів, що експонувалися, лише половина була законсервована, а інша поступово псувалась на повітрі. Крім того, Туллок свідомо не вів обліку знахідок, щоб мати можливість безконтрольно вести торги раритетами. Не зважаючи на широкий публічний резонанс, який викликав демарш вчених, „РМС Тітанік Інкорпорейтед” продовжила свою діяльність.

Одним з виконавців підйому артефактів з „Тітаніка” був Поль-Анрі Наркоме, досвідчений підводник, пілот мінісубмарини „Іфремера” з 1987 року. Саме йому належить відкриття ще одної частки корпусу „Тітаніка”, який, виявляється, розломився не на дві, а на три частини. П.-А. Наркоме займався тим, що за допомогою механічних маніпуляторів збирав зі дна артефакти та складав їх у металевий кошик на борту глибоководного апарата. Йому вдалося підняти, зокрема, декілька шкіряних валіз. За допомогою магнітної тарілки Поль Анрі Наркоме підняв безліч предметів, переважно посуду.

Посуд на дні (Фото з <http://hmhsbritannic.ucoz.ru>)

Публікації про сучасні підводні екскурсії до „Тітаніка” згадують також ім'я Стефана Пеннека. Відомо, що він підняв з лайнера газету „Саутгемптон Дейлі” від 10 квітня 1912 року. Для того, щоб розгорнути і прочитати її,

Ст.Пеннеку з помічниками знадобився тиждень. Йому довелося повільно вимивати морську сіль спеціальними хімічними очищувачами, після чого знахідку можна було висушити на повітрі. Але папір украй крихкий – достатньо пориву вітру, щоб вона перетворилася на порошок. Важко собі уявити, як газета могла залишитися неушкодженою у солоній воді на такий глибині. Можливо, відбулося це завдяки тому, що газета лежала в шкіряній валізі, ізольована від доступу кисню. Взагалі, на відміну від Туллока, Пеннек спеціалізувався на консервуванні раритетів, піднятих з „Тітаніка”.

Підняті з „Тітаніка” артефакти експонувались на виставці в Сан-Франциско 6 червня 2006 року (Фото з <http://olbuz.ucoz.ru>)

У листопаді 1991 року на Вченій раді Інституту океанології ім. П.П. Ширшова Російської Академії наук А.М.Сагалеви́ч звітував про роботу радянської (далі – російської) підводної експедиції. Дослідницьке судно „Академік Мстислав Келдиш” із двома глибоководними апаратами „МИР” протягом 19 днів працювало над залишками „Тітаніка”. В роботі експедиції брали участь представники канадської фірми ІМАХ, американської фірми OCEAN IMAGE і Національного географічного товариства США. Відбулося 17 занурень „МИРів”, під час 15 з них проводилися відеозйомки, за результатами яких потім були змонтовані декілька одногодних фільмів. Були отримані унікальні кадри, що примусило американського режисера Джеймса Камерона звернутися до росіян.

У 1995 році Камерон з командою голлівудських кінематографістів і російських підводників починає підводні зйомки для художнього фільму, який отримає 11 „Оскарів”. Всередину лайнера запускали телекерований модуль з камерою. Звісно ані „МИР-1”, ані „МИР-2” не мали можливості проникнути у внутрішні приміщення через свої габарити. Під час зйомок у гвинті одного з апаратів зачепився мотузком з „Тітаніка”. Оскільки позбавитись його не вдалося, команда міні субмарини скинула насадку гвинта разом з мотузком – це передбачалось у разі нештатної ситуації.

Пізніше ця насадка була піднята зі дна експедицією Туллока, що було інтерпретовано ним як спроба росіян на апараті „МИР” потрапити всередину „Тітаніка”, що пошкодило судно. Саме з такими коментарями насадка від гвинта із мотузком була експонована на виставці, влаштованій „РМС Тітанік Інкорпорейтед” у 1997 році в Лос-Анджелесі на кораблі „Квін Мері”. Поряд із експонатом було наведено фото капітанської каюти, яку, начебто, і було пошкоджено.

Відповідаючи на звинувачення, керівник російської експедиції А.М.Сагалеви́ч надіслав відкритого листа, де вказував, що насадка була скинута біля гімнастичної зали, тобто далеко від каюти капітана Едварда Сміта. Що стосується наведеного фото, то воно було зроблено французами у 1987 році, задовго до занурень російських апаратів. Мета появи фальшивки проста – корпорація Туллока намагалася дискредитувати конкурентів. „Ми організували дві експедиції до залишків „Тітаніка”, – вказував у своєму листі Сагалеви́ч. – В обох випадках ми не піднімали ніяких предметів. Ми – вчені, і вважаємо, що кращий спосіб розповісти людям про „Тітанік” полягає в тому, щоб робити підводні зйомки і документальні фільми про це судно, а не в тому, щоб піднімати з його уламків предмети і вигідно збувати їх”.

У 90-ті роки „Іфремер” здійснив ще декілька експедицій на затонулий лайнер. У 1996 році, зокрема, французи планували підняти на поверхню фрагмент борту вагою в 17 тонн. Це був найбільший артефакт з „Тітаніка”, що повертався з океанського дна до сонячного світла. Подія мала статися у

присутності знімальних груп і пасажирів двох теплоходів. Такий демонстративний акт пограбування певною мірою пояснювався прийняттям британським парламентом закону, який скасовував указ короля Едуарда II від 1324 року про монопольне право англійської корони на все, що знаходилося на борту будь-яких кораблів під британським прапором – діючих і загиблих. Таким чином, британський уряд офіційно відмовився від своїх прав на скарби „Тітаніка”, так само як і інших затонулих англійських суден.

Проте під час підйому стропа не витримали, і борт впав на дно. Шоу не вдалося. Ця невдача надала зайвий аргумент тим, хто вважає, що не слід беззастережно грабувати реліквії „Тітаніка”. Він заслуговує на статус меморіалу, який був би захищений міжнародним правом. Інакше кажучи, навколо „Тітаніка” точаться ті ж самі етичні суперечки, які підіймають українські журналісти з приводу вітчизняних wreck-ів і необхідності їх охорони.

У 2001 році Джеймс Камерон знімає для каналу Discovery документальний фільм „Примари безодні” (англ. „Ghosts Abyss”, вийшов на екрани у 2003 у 3D). Група дослідників на чолі з Анатолієм Сагалевичем занурювались до „Тітаніка” на апаратах „МИР-1” і „МИР-2”. За допомогою двох невеликих телекерованих модулів „Джек” і „Елвуд” та технології CGI глядачі можуть поглянути всередину Тітаніка.

У 2004 році Роберт Баллард організував нову експедицію до „Тітаніка” і виявив, що за 19 років його корпус був серйозно пошкоджений стараннями шукачів скарбів, які суттєво прискорили процес природного руйнування. Експедиція встановила, що велика частина палуби і щогли впали, оголивши внутрішні приміщення „Тітаніка”. Учені змогли роздивитися такі деталі, як взуття, фарфоровий посуд і меблі. Стала видна також каюта капітана „Тітаніка” Сміта, включаючи його ванну.

У 2006 році США, Канада, Великобританія і Франція оголосили про намір укласти угоду про охорону „Тітаніка” від любителів старовин. У тому ж році корпорацію Дж. Туллока остаточно позбавили права власності на підняті з „Тітаніка” речі. Федеральний суд США оголосив фірму тимчасовим хранителем речей, який володіє правом демонстрації, але не продажі колекції.

Проте „РМС Тітанік Інкорпорейтед” не бажає втрачати прибуток. Компанія завчасно готується до столітнього ювілею трагедії. 5 листопада 2010 р. виставка артефактів з „Тітаніка” відкрилась у Лондоні. До квітня 2012 р. експозиція демонструється в Art Science Museum Сінгапура. 200 предметів з лайнера увійшли до колекції, що стане доступною для огляду у лютому 2012 року відвідувачам Музею природничої історії м. Сан-Дієго, Каліфорнія.

Експонати лондонської експозиції „Титаник: Виставка артефактів”
(Фото з <http://news lenta.com>)

З пори загибелі „Титаника” минуло вже ціле століття. І чверть століття, як стали відомі координати його знаходження в океані. Роберт Баллард щиро вважав, що поставив останню крапку в історії легендарного судна. Насправді ж він лише перевернув нову сторінку історії, яка, здається, не закінчиться ніколи.

Література:

1. Айбулатов Н.А. На палубе «Титаника» восемьдесят лет спустя / Николай Айбулатов // Чудеса приключения: Литературно-художественный журнал – альманах приключений, путешествий, научных гипотез и фантастики. – 1992. – № 6. – С. 13.
2. Ballard R. Discovery Of The Titanic (Exploring The Greatest Of All Lost Ships) / Robert D. Ballard, Ken Marschall (Illustrator). - Warner/Madison Press, 1988. – 238 p.
3. Ballard R., Sweeney M. Return to Titanic / Robert D. Ballard, Michael Sweeney. - National Geographic, 2004. – 192 c.
4. Белкин С. И.«Титаник». Взгляд через десятилетия / С. И. Белкин // Лорд У. Последняя ночь «Титаника». – СПб. : Издат. Дом «Нева». – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 1998. – 336с.
5. Гардинер Р. Загадка «Титаника» / Робин Гардинер, Дан ван дер Ват. – М. : Вече, 1997. – 377 с.
6. Губачек М. «Титаник» / Милош Губачек; [пер. с чеш. И. Мачульская]. – Минск: Попурри, 1999. – 603 с.
7. Каре А. «Титаник»: притяжение бездны / Александр Каре, составитель. – Донецк, «Сталкер», 1999. – 384 с.

8. Конрад Д. Размышления, навеянные гибелью «Титаника» / Джозеф Конрад ; Пер. с англ. Ливерганта А. // Иностранная литература. – 1998. – № 8. – С. 225- 231.
9. Крылов А.Н. Гибель «Титаника» / А. Н. Крылов // ЭПРОН. Сборник статей по судоподъему, водолазному и аварийно-спасательному делу. XIII-XV. – Ленинград, 1936. – С.227-235.
10. Ловягин Р. Гибель Титаника: Расследования, произведенные в Англии и Америке / Р. Ловягин . – СПб. : Типо-литография „Якорь”, 1913. – 160 с.
11. Лорд У. Последняя ночь «Титаника» / Уолтер Лорд. Пер. с англ. Г. Дмитриева / С. И. Белкин «Титаник». Взгляд через десятилетия. – СПб. : Издат. Дом «Нева». – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 1998. – 336с.
12. Скрягин Л. Н. Гибель «Титаника» / Л. Н. Скрягин. – М. : Московский рабочий, 1991. – 222 с.

Додонов Р.А. «Титаник»: сто лет на дне.

Сто лет тому назад, в ночь с 14 на 15 апрель произошла первая из ряда грандиозных корабельных катастроф XX века: в результате столкновения с айсбергом в Северной Атлантике затонул лайнер «Титаник». Погибло 1500 человек. Статья посвящена описанию поисковых экспедиций Дж.Гримма, Ж.-Л. Мишеля, Р.Балларда, Дж.Туллока, П.-А.Наркоме, А.М.Сагалевица.

Ключевые слова: «Титаник», Джек Гримм, Роберт Баллард.

Dodonov R.A. „Titanic”: one hundred years at the bottom.

One hundred years ago, on the night of the 14th - 15th of April, the first vast ship catastrophes of the XX century happened: as a result of collision with an iceberg in North Atlantic the liner „Titanic” sunk. 1500 people died. The article is devoted to the description of the results of searching expeditions of J.Grimm, G.-L.Mishel, R.Ballard, J.Tulloch, P.-A.Narkome, A.M.Sagalevich.

Keywords: „Titanic”, Jack Grimm, Robert Ballard.